

Posudok habilitačnej práce Mgr. Tatiany Dubayovej, PhD. s názvom Non-kognitívne faktory školskej úspešnosti žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

Predložená habilitačná práca predstavuje sumarizáciu uceleného a dlhodobého snaženia autorky o vytvorenie modelu školskej úspešnosti s dôrazom položeným na nonkognitívne premenné a predstavuje, ako uvádza sama autorka, „príklad prepojenia výsledkov psychologického výskumu a potrieb pedagogickej praxe“. Výsledky jej výskumu sú orientované do praxe s cieľom identifikácie faktorov, na ktorých pôsobením (vhodnou formou podpory a pomoci) je možné ovplyvniť postoje žiakov k škole, motiváciu k učeniu a predovšetkým školskú úspešnosť.

V celej práci je vidieť kontinuálny záujem autorky o túto tému, čo autorka dokumentuje aj súborom publikovaných diel. Autorka výskumne (empiricky) rozpracovala a odprezentovala teoretické uchopenie konštruktu školskej úspešnosti s ohľadom na žiakov so ŠVVP, vnímanie školskej úspešnosti budúcimi učiteľmi, prevalenciu problémov v oblasti psychického zdravia – mentálnej vulnerability u žiakov so a bez ŠVVP, prepojenie rôznych zvládacích stratégií, motivácie či foriem sociálnej opory u oboch skupín žiakov so školskou úspešnosťou. Výsledkom tejto rozsiahlej práce zameranej na školskú úspešnosť a pochopenia kľúčových konštruktov je návrh samotného modelu nonkognitívnych prediktorov, ktorý bol v práci testovaný. Oceniť chcem v práci aj etický rozmer realizácie jednotlivých dielčích výskumov.

K habilitačnej práci formulujem dve otázky, ktoré majú byť podnetmi pre diskusiu a niekoľko poznámok pre autorku do ďalšieho skúmania:

Otázka 1

Autorka v práci predpokladá, že žiaci so ŠVVP tvoria samostatnú populáciu, odlišnú od žiakov z neurotypickej populácie. Otázne je, do akej miery je táto populácia prirodzená (ako napr. populácie mužov a žien) a do akej miery je iba umelo konštruovaná (napr. nejakou autoritou, nariadením...) a či je jej existencia užitočná (produkujúca zmysluplné výsledky). Zamýšľam sa totiž, do akej miery je táto populácia homogénna a či ju tvoria členovia, ktorých charakterizujú rovnaké psychologické charakteristiky/zvláštnosti/procesy. Teda, či je vhodné pracovať so žiakmi so ŠVVP ako jednou ucelenou skupinou = samostatnou (silne heterogénnou) populáciou, ak ju tvoria žiaci s kvalitatívne odlišnými problémami či charakteristikami? (žiaci s vývinovými poruchami učenia, žiaci s mentálnym postihnutím, žiaci s narušenou komunikačnou schopnosťou, žiaci s autizmom, žiaci so zmyslovým postihnutím, nadaní žiaci a pod.). Nebolo by vhodnejšie výskumne pracovať samostatne napr. iba so žiakmi s poruchami učenia alebo iba so žiakmi s telesným postihnutím a pod. Aký má na to názor autorka?

Táto otázka je relevantná aj v kontexte toho, kto tvoril výskumnú vzorku výskumu habilitačnej práce: na s. 74 autorka uvádza: „Vzhľadom na zámery tohto výskumu sme z tohto súboru vylúčili žiakov zaradených do tejto kategórie z dôvodu nadania a z dôvodu sociálneho znevýhodnenia, nakoľko u týchto žiakov predpokladáme odlišné potreby ako u ostatných skupín detí so ŠVVP. Zo súboru sme vylúčili následne aj skupinu 10-tich žiakov s mentálnym postihnutím, u ktorých znížený výkon v TKS batérii bol z hľadiska ich diagnózy prirodzený a mohol skresliť výpovednú hodnotu tohto faktora v modeli školskej úspešnosti detí so ŠVVP celkovo.“ Teda cieľom autorky bolo predpokladám (pochopiteľne) redukovat' prílišnú heterogenitu. Otázne ale potom je, či táto vzorka reprezentovala populáciu žiakov so ŠVVP. Zároveň sa zamýšľam, či by mali predstavené regresné modely platiť pre celú túto skupinu/populáciu. Čo ak v skupine osôb s narušenou komunikačnou schopnosťou existuje iný model prediktorov než v skupine osôb s poruchami učenia?

Otázka 2

Autorka v práci predstavuje dva odlišné regresné modely. V prvom (výskumná otázka č. 3) predpokladá, že mentálna vulnerabilita je prediktorom školskej úspešnosti a v druhom (výskumná

otázka č. 4) predpokladá, že školská úspešnosť je prediktorom mentálnej vulnerability. Školská úspešnosť a mentálna vulnerability tak v jednej práci vystupujú v oboch pozíciách, raz ako závislá a raz ako nezávislá premenná. Uvedené modely totiž implicitne predstavujú opačný tok kauzality. To znamená, že predstavené opačné toky kauzality si vyžadujú aj opačné teoretické východiská. Ktorý z týchto modelov (školská úspešnosť -> mentálna vulnerability alebo mentálna vulnerability -> školská úspešnosť) je podľa autorky viac pravdepodobný a zmysluplný (na základe teórie, predchádzajúcich výskumov, z hľadiska interpretácie výsledkov...)?

Poznámky k práci

1) To, či niektorý z výsledkov bude signifikantný alebo nie, nezávisí len od meraného / porovnávaného konštruktu, ale z veľkej časti najmä od veľkosti výskumného súboru, preto okrem hypotetizovania štatistickej významnosti vzťahov, je dôležité vo výskumných cieľoch formulovať aj predpokladanú veľkosť skúmaného efektu. Pri výsledkoch napr. výskumný cieľ č. 1 je dôležité hovoriť o veľkostiach efektov, keďže je rozdiel ak je výsledný efekt extrémne malý a tým pádom prakticky nevýznamný alebo naopak stredne veľký a zároveň aj prakticky významný.

2) Štatistické spracovanie je dôležité precízne opísať (postup, nastavenie výpočtov a zároveň je dôležité uviesť výsledky použitých analýz). (A) Napr. úplne absentujú informácie o regresnej analýze, čo je dôležité pre porozumenie výsledkov výsledného modelu, keďže ten predstavuje hlavnú časť/prínos autorkinej práce a práve odlišné typy regresných analýz alebo ich nastavení vedú k odlišným výsledkom. Z toho dôvodu je porozumenie spôsobu štatistického spracovania kľúčové. (B) Podobne i napr. pri formulácii „Pri analýzach sme na redukcii dimenzionality dát pri premenných sociálna opora a mentálna vulnerability použili regresné faktorové/komponentové skóre, ktoré sme využili aj pri zisťovaní vzťahov medzi premennými.“ nie je zrozumiteľné, ako autorka postupovala. Použila faktorovú analýzu (EFA) alebo analýzu hlavných komponentov (PCA) a s akým nastavením a akými výsledkami? Alebo iba spriemerovala všetky položky? Zároveň je dôležité rozlišovať medzi EFA a PCA, keďže sú to odlišné metódy a slúžia odlišným cieľom. (C) Keďže premenné neboli normálne rozložené, vhodnejšie sa javí použiť Spearmanov ako Pearsonov korelačný koeficient. (D) Mnohé nesignifikantné výsledky v modeli pre žiakov so ŠVVP nie sú prekvapením, nakoľko použitý dizajn mal dostatočnú (90%) štatistickú silu k nájdeniu iba efektov väčších ako $f^2=.21$.

V závere chcem konštatovať, že predložená habilitačná práca je spracovaná na dobrej úrovni, dokumentuje odbornosť uchádzačky o habilitačné konanie, jej bohaté teoretické vedomosti o analyzovanej problematike, spôsobilosť realizovať výskum akceptovateľný a publikovateľný v akademickom priestore.

Habilitačnú prácu Non-kognitívne faktory školskej úspešnosti žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami Mgr. Tatiany Dubayovej, PhD. odporúčam prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe **odporúčam** udeliť akademický titul docentka v odbore habilitačného konania a inauguračného konania všeobecná a experimentálna psychológia.

V Košiciach 11.6.2021

Marcel Martončík